

Regimul de detenție de la Oradea descris de către supraviețuitori

Pasaje din lucrări de memorialistică și interviuri despre regimul de detenție din perioada în care Tilici Neculai a fost comandant la penitenciarul Oradea. Următoarele mărturii sunt anexate denunțului înaintat către PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE.

- 1. BORCEA ION OVIDIU: condamnat la 20 de ani muncă silnică pentru „uneltire”. A fost deținut la Oradea în perioada 29.11.1954-2.11.1956 (conform fișei matricole penale). Textul de mai jos, despre Ovidiu Borcea, care face referire la perioada de detenție în Penitenciarul Oradea, este redactat de Cicerone Ionițoiu. Sursa: „Ion Ovidiu Borcea. Fără tinerețe și fără bătrânețe” (apărut în *Figuri de legendă / Cicerone Ionițoiu, Ed. Fundației Academia Civică, 2013, București*), pp. 34-45.**

„Pe dosarul lui Ovidiu Borcea era scris: «periculos și obraznic». Bazat pe aceste trei cuvinte, Tilici căuta în fiecare dimineață să-l provoace pe Ovidiu Borcea, până când, pe 10 ianuarie 1955, acesta s-a văzut nevoit să declare greva foamei, în care a stat 5 zile. Nici n-a ieșit bine din grevă când, pe 19 ianuarie, l-a pedepsit cu 30 zile izolare, cu lanțuri la picioare de care era legată o greutate de 30 kg, dezbrăcat, fiind nevoit să stea în celula cu ciment pe jos. Într-o scrisoare descria condițiile: «Nici nu puteam să merg în celulă. Înghețam de frig. Nu era foc și seara îmi dădeau un braț de papură și îmi ziceau să dorm. Cum dracu să dormi? [...] Apa curgea prin pereții mucegăiți, iar saltelele noastre aveau dedesubt mucegai de două degete»”.

„Deși ofițerul (Tilici) provine dintr-o familie de țărani săraci, însă ținând cont de faptele murdare pe care le-a făcut și care sunt incompatibile cu calitatea lui de ofițer și mai ales de comandant, considerăm că nu mai poate face parte din MAI ca element necorespunzător. După plecarea lui Tilici, regimul s-a îmbunătățit, s-au aprobat pachete cu alimente și «vorbitoare»”.

- 2. IOANID ION: condamnat la 20 de ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire”. A fost deținut la Oradea între 1953-1954 (conform fișei matricole penale). Fragmente de mai jos, în care face referire la Penitenciarul Oradea, fac parte din**

lucrarea de memorialistică a lui Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate, vol. 1 1949, 1952-1954, București, Editura Humanitas, 1999, pp. 368-466.*

„Deodată, ușa s-a dat de perete și a apărut un grup de ofițeri. În fruntea lor, un căpitan (n.n. Tiliciu). Gardienii au luat poziția de drepți. Căpitanul abia le-a răspuns la salut. În tăcerea care se lăsase, căpitanul ne-a măsurat din cap până-n picioare, cu o privire disprețuitoare, după care a început să ne apostrofeze pe un ton batjocoritor:

— Bandiților! Ați vrut să vedeți Festivalul! Credeți că scăpați de vigilența organelor de stat? Acum vi s-a înfundat, mama voastră de bandiți! [...]

Căpitanul spumega de furie și limbajul lui devenea tot mai ordinar. Titi n-a mai putut răbda și a protestat, spunându-i că ne aflăm aici pentru a fi supuși legii și regulamentelor și nu abuzurilor și insultelor, tocmai din partea unui reprezentant al ordinii. Căpitanul i-a tăiat vorba cu un nou potop de înjurături, după care, întorcându-se spre unul din gardieni, un uriaș cu figură de brută, i-a ordonat :

- Gherdan ! Du-i pe celular ! Apoi, întorcându-se iar către noi :
- Vă arăt eu lege și regulament!”

„In fine, s-a deschis și ușa mea și becul de pe coridor mi-a luminat celula, în cadrul ușii a apărut căpitanul iar în spatele lui se înghesuiau încă vreo șapte-opt inși.[...]

— Bă banditul! Nu știi să dai raportul?! a răcnit căpitanul. M-am hotărât să tac. Căpitanul s-a dezlănțuit iar într-un potop de insulte și a încheiat cu o amenințare care a stârnit râsul celorlalți :

- Ți-arătăm noi ție Festival !

Au trântit ușa și au plecat. L-am mai auzit răstindu-se vis-a-vis la Titi, care a protestat împotriva condițiilor inumane de detenție, cerând : geamuri, îmbrăcăminte și încălzire.

— Ce bă! Crezi că aici ești la hotel! Bandiți ca voi ar trebui împușcați! i-a spus căpitanul și i s-a trântit și lui ușa.”

„Mâncarea pe care o promisem în gamelă întrecea tot ce întâlnisem până aci prin diversele închisori prin care trecusem : o zea-mă transparentă! După ce am băut-o, pe fundul gamelei au rămas cam două linguri de cartofi fărâmițați. Un fel de nisip de cartofi care stătuse în suspensie și care prin decantare se depusese pe fundul gamelei.

Zeama imundă, la suprafața căreia nu se vedea nici o steluță de grăsime, avea o singură calitate: era fierbinte și m-a încălzit.”

„Prima noapte petrecută la Oradea a fost un adevărat chin. Ceea ce nu înseamnă că următoarele au fost altfel. Ba chiar aş putea spune că pe măsură ce avansam în iarnă și îmi pierdeam din greutate din cauza subnutriției, chinul a crescut.[...] Suferințele cărora a trebuit să le fac față în cele 5 luni cât am stat la Oradea au fost frigul și foamea. Toate celelalte mizerii murdăria, singurătatea, lipsa de îngrijire medicală și în general comportarea administrației față de noi erau floare la ureche”.

„Cu totul alta era situația noastră, care părea fără ieșire. Ne-am sfătuit prin vizete să nu ne lăsăm pradă apatiei și să nu ne așteptăm cu resemnare sfârșitul. Am hotărât să începem o campanie pentru a fi scoși la cabinetul medical, sperând ca astfel să atragem atenția asupra stării noastre fizice și asupra regimului de exterminare prin înfometare, la care eram supuși. Gândeam că orice medic fie chiar și al M.A.I.-ului. constatând gradului de distrofie avansată în care ne găseam va trebui să dea dovadă de un minimum de probitate și conștiință profesională în privința noastră.

Chiar dacă nu va putea lua o hotărâre la nivel local, va trebui să semnaleze cazul mai sus forurilor superioare. Impresia noastră, în acea vreme, era că ne aflam complet izolați și la discreția organelor locale ale pușcăriei din Oradea, care ne aplicau acest regim din proprie inițiativă. Bănuiam că primiseră ordinul să ne supună la un regim sever, dar credeam că interpretarea acelu ordin fusese lăsată la latitudinea lui Tilici, care ni-l administra cu sadism și făcând exces de zel. Speram deci ca, prin cabinetul medical, autoritățile superioare conducerii penitenciarului să fie sesizate de abuzul ce se săvârșea împotriva noastră. Au urmat zile întregi, în care insistențele noastre de a fi duși la vizita medicală s-au izbit de refuzuri sub diferite forme: indiferență, râsete batjocoritoare, înjurături. Toți prezentam forme de distrofie avansate, ceea ce ar fi fost de-ajuns pentru a îndreptăți chiar internarea noastră în spital, dar pentru Tilici și statul lui major, căruia îi solicitam dimineața la „număr” să fim duși la vizita medicală, starea noastră fizică nu era un argument convingător.”

„Căpitanul Tilici găsisse pretextul să inventeze un nou chin, ca să ne treacă pofta să ne mai plângem de condițiile de detenție. In dimineața următoare, după „număr”, ușile celulelor s-au deschis pe rând și ni s-a spus să ieșim la spălat. Gardianul ne-a ordonat să ne dezbrăcăm până la brâu și să ne spălăm la robinetele jgheburilor de pe culoar. Pe

coridor era ger ca afară, iar apa de la robinet era rece ca gheața. În primul moment, neștiind despre ce era vorba, ne-am conformat ordinului. Când ne-am dat seama însă că nu era decât o nouă manifestare a sadismului administrației, am protestat. Unii au refuzat să se dezbrace în atmosfera glacială de pe coridor, alții n-am vrut să ieșim din celule. Față de opoziția noastră, gardianul a chemat ofițerul de serviciu, care ne-a spus că măsura fusese luată în urma plângerii noastre la cabinetul medical cu privire la condițiile neigienice în care eram ținuți. Cabinetul medical raportase direcției iar aceasta dăduse curs cererii noastre, permițându-ne să ne spălăm în fiecare dimineață. Am înțeles că era vorba de o răzbunare a lui Tilici și i-am declarat ofițerului de serviciu că renunțăm la acest privilegiu”.

„Așa am ajuns să ne gândim că, în acest sens, singura acțiune posibilă era greva foamei. Culmea paradoxului și ironiei: să faci greva foamei, ca să nu mori de inaniției. [...] Răspunsul, cum era de așteptat, a venit sub formă de ploaie de insulte și amenințări cu pedepse pentru indisciplină, dacă nu renunțăm la grevă. Numai rația zilnică de pâine rămânea în celulă și, cu fiecare zi ce trecea, numărul bucăților înșirate pe pervazul ferestrei creștea cu câte un sfert de pâine în plus. Un fel de răboj, care arăta de câte zile ne aflam în grevă. Se făcuseră opt bucăți de pâine în firida ferestrei noastre (patru ale lui Ducu și patru ale mele), când, în fine, administrația închisorii s-a hotărât să ne bage în seamă, împărțiți în trei echipe, toți ofițerii penitenciarului, însoțiți de o suină de gardieni, au năvălit în celular. Una din echipe era condusă de ofițerul politic Roboiu, iar celelalte două de câte unul din ofițerii de serviciu. Fiecare a intrat în câte o celulă și și-a început „munca de lămurire”, căci despre o astfel de campanie era vorba. Tilici, comandantul, supraveghea întreaga operație, intervenind când într-o parte, când într-alta. Pe un ton liniștit, aș putea spune chiar blând, au început să ne sfătuiască părintește să nu ne punem sănătatea și viața în pericol și să renunțăm la grevă. Recunoșteau că aveam dreptate să ne plângem de regimul neomenos la care eram supuși, de care nu era răspunzătoare administrația închisorii, care nu făcea decât să execute întocmai dispozițiile pe care le primise în privința noastră, dar că nu trebuia să protestăm pe această cale. Greva era un act de indisciplină, care nu putea să dea rezultate și de pe această poziție nimeni nu va sta de vorbă cu noi ca să ne asculte doleanțele. Ne-au sfătuit să renunțăm la grevă, promițând să treacă sub tăcere actul nostru de indisciplină, să nu-l raporteze organelor superioare. Totodată, ne promiteau că vor raporta „mai sus” situația grea în care ne găseam, susținându-ne cererea de îmbunătățire a regimului. Ne-

au asigurat că numai pe această cale și prin intervenția lor vom obține câștig de cauză. Cam în același fel au pledat în fiecare celulă. La noi, a făcut-o Roboiu, ofițerul politic. În toate celulele s-au izbit de același refuz. Numai exprimarea lui a fost diferită. Și eu și Ducu eram întinși pe pat și nu schițasem nici o intenție de a ne scula în picioare. Roboiu s-a prefăcut a nu remarca abaterea de la regulament, continuând să insiste, cu duhul blândeții, să-i urmăm sfatul. La un moment dat, s-au auzit pe coridor tonuri mai ridicate și glasuri mai răstite, care proveneau din alte celule, unde se desfășura aceeași campanie. Reprezentanții administrației începuseră să-și piardă răbdarea iar unii din camarazii noștri intraseră cu ei în polemică, spunându-le că nu se vor lăsa ademeniți de ipocrizia lor atât de transparentă. Încet, încet, tensiunea creștea, spiritele se înfierbântau și atmosfera se învenina. Intervențiile lui Tilici, care se ținuse până aci în rezervă, au constituit o dezlegare pentru ceilalți ofițeri pentru a reveni la limbajul și tonul lor de toate zilele, iar pentru noi picătura care a umplut paharul. La amenințările și insultele lui Tilici, la care s-au asociat și ofițeri și gardieni, am răspuns toți, din toate celulele, vociferând în fel și chip, cât ne țineau puterile. În vacarmul care s-a produs, n-am mai ținut seamă de nimic, așa că am ajuns să ne insultăm reciproc, mergând până la înjurături. Nici până aici și nici în toți anii de detenție care au urmat, n-am mai avut ocazia să asist la un asemenea incident și cred că numai halul nostru de degradare fizică și aspectul nostru cadaveric ne-au salvat de la ciomăgeală. Oricum, după ce, în încheiere, Tilici ne-a promis că va avea grijă să ne rămână oasele în Oradea și s-a retras cu toată suita lui de pe celular, trântind ușile, eram așa de epuizați de efortul depus, încât n-am mai avut nici puterea să ne ridicăm din pat pentru a comenta, la vizetă, cele petrecute. A doua zi de dimineață, a patra de când nu mâncam, Tilici a apărut din nou pe celular, cu un grup de gardieni. Deschizând pe rând ușile, ne-a întrebat pe fiecare dacă ne-am răzgândit și, la răspunsul nostru negativ, ne-a spus să ne luăm pătura și să ieșim afară pe coridor. Afecta un calm și o răceală care se voiau pline de amenințări subînțelese, spre a ne impresiona și înfricoșa.”

„Într-o zi, pe neașteptate, am fost cu toții scoși din celule și duși în curtea închisorii. Ni s-au dat bagajele pe care le aveam la magazie (celor care aveam), în locul lacătelor de la lanțuri, ni s-au bătut niște nituri și ni s-a dat hrană rece pentru trei sau patru zile (nu-mi mai amintesc exact). Urma deci să părăsim penitenciarul din Oradea Mare și astfel avea să se încheie una din perioadele cele mai negre din anii mei de pușcărie. Faptul că nu știam unde ne vor trimite și ce urma să ne aștepte, acolo unde vom ajunge, nu ne

preocupa. Mai rău decât fusese la Oradea, nu putea fi.' Așa gândeam toți, chiar și cei mai sceptici dintre noi”.

3. ISTRATE VALENTIN (GEORGE) SARRY condamnat la 15 de ani muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare”. A fost deținut la Oradea între 14.04.1953-20.03.1954 (conform fișei matricole penale). Fragmentele de mai jos, în care face referire la detenția în Penitenciarul Oradea, fac parte din lucrarea de memorialistică a lui George Sarry, *Viața mea – amintiri din închisoare și din libertate*. Bibliothèque et Archives nationales du Québec, 2010.

„Am ajuns la penitenciarul Oradea. Aici ne-au scos lanțurile de la picioare și ni le-au bătut individual la fiecare. Am fost escortați la parterul celularului, câte unul în celulă. Era pe la sfârșitul lui octombrie 1953. În celulă aveam un pat de fier cu o saltea cu pleavă, o pătură zdrențuită și murdară. Nu cred că fusese spălată vreodată. Mai era o puțină pentru necesități. Cele două ferestre, destul de înalte ca să nu poți privi afară, nu aveau sticlă. Curând după ce am ajuns am auzit ușa de la intrarea în secția noastră. Multe zgomote de pași, ușile se deschideau, se auzeau niște înjurături, ca apoi ușile să se închidă la loc. Au ajuns și la mine. Erau trei ofițeri, doi subofițeri și gardianul de serviciu. Unul dintre ofițeri îmi spune: „Aici o să-ți rămână ciolanele, banditul!” Au continuat cu înjurături și la restul de celule. Unul dintre ofițeri era politrucul închisorii, celălalt era comandantul închisorii (Tilici n.n.), iar al treilea era un ofițer de la Securitatea Oradea”.

„Iarna s-a apropiat și am început să simțim frigul. Și celelalte celule de la parter, unde era grupul nostru, aveau tot ferestre fără sticlă, ca și celula mea. Slăbisem și oboseam să mă plimb în celulă, în pat nu era mai cald. Mă încovrigam și mă acopeream cu zdreanța de pătură. Salteaua de sub mine nu mă încălzea. Puținele fire de pleavă care erau în ea nici de fiarele patului nu mă protejau. Uneori puneam salteaua pe mine crezând că o să-mi fie mai cald. De încălzit tot nu mă încălzea, făceam mai mult praf, de fiecare dată când o puneam pe mine”.

„În sfârșit vine și ziua mult așteptată. Așa în lanțuri cum eram, ne scot pe coridor, ne strigă numele fiecăruia și fiecare, cum ne auzeam numele, trebuia să ieșim din clădire. [...] Noi am fost încărcăți într-un camion deschis urmat îndeaproape de un alt camion încărcat cu cei doisprezece militari cu arme automate. Ni s-a atras tuturor atenția ca nu cumva să încercăm ceva, căci vom fi împușcați fără somație. La gară, pe

linie moartă, se afla un vagon-dubă în care am fost încărcăți. Aici mai erau o mulțime de deținuți aduși din diferite locuri. Ca și noi nu știau unde vor fi duși. Grupul nostru a ocupat un colț al dubei și eram fericiți că am scăpat de penitenciarul Oradea. Trecusem cu toții prin atâtea penitenciare, lagăre de muncă, canal, mine de plumb. În unanimitate am fost de acord că niciuna dintre acestea nu au fost atât de blestemate și comparabile în cruzimea la care am fost supuși la penitenciarul Oradea”. [DOSAR 2, f. 220]

4. JURJ LUCREȚIA: condamnată la 25 de ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire”. A fost deținută la Oradea în 1954 și 1955 (conform fișei matricole penale). Fragmentele de mai jos, în care face referire la Penitenciarul Oradea, fac parte din interviul realizat și publicat de Cornel Jurju și Cosmin Budeancă, *„Suferința nu se dă la frați.” Mărturia Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă din Apuseni (1948-1958), Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002, 195-213.*

„Pă ei, cel puțin la început, nu i-o interesat starea mea, nu le păsa lor dacă mă distrug sau nu. Nu mi-o făcut nici un control în cele 10 zile cât nu am mâncat. Dacă era ceva șefa camerei putea bate în ușe pentru ajutor. Apoi ofițerul de servicii cu suita lui venea și ne număra, atât dimineața cât și seara. Câteodată mai trecea și pă la mine pă la pat să mă vadă. Uneori mă mai întreba: No, mai poți? N-ai murit? Fetele din celulă o fost de partea mea, m-o susținut. Ele îmi înțelegeau suferința și durerea. Câte una mai zicea că să renunț că n-o să-mi spună și numa' o să mă distrug.”

„Pă urmă, după 10 zile de grevă, dacă o văzut că nu mănânc, o luat măsuri. O venit și m-o luat cu forța din celulă și m-o dus la cabinetul medical. Aici m-o legat de un scaun, cu mâinile la spate, o făcut într-un vas un fel de lături și-o vrut să le bage în mine cu un furtun și cu o pâlnie. O vrut să mă alimenteze forțat. Atuncia m-o apucat cu putere de-aici de față pentru a-mi deschide gura. Să-mi rupă maxilarele nu alta! Asta m-o făcut să renunț. M-am gândit, acuma fac și greva foamei, oi rămânea și schiloadă, că mi-o rupe gura, mi-o face cine știe ce și tăt n-o să rezolv nimic. Nu m-am lăsat să mă chinuie, să bage ei cine știe ce lături în mine. Că tăt la Oradea în penitenciar mai fusese una care o făcut greva foamei și o rămas săraca tuiosă de cap și tăt n-o rezolvat nimic. I-o băgat mâncare cu furtunu' și cine știe ce o făcut cu ea că și-o pierdut mințile. Mă gândeam să nu ajung și io ca Aurica. Așa o chema și fusese învățătoare înainte să o aresteze. Atunci mi-am dat seama că dacă ei s-o pus să facă asta, să-mi bage mâncare forțat, înseamnă că nu-mi comunică ce s-o întâmplat cu Mihai. M-am gândit că nu mai

au ce să-mi spună. Și-atunci am renunțat și am spus că m-apuc de mâncat. M-o dus înapoi în celulă. Da' fetele s-o bucurat, că nici lor nu le făcea plăcere să vadă o colegă suferind. Ele știau și de Aurica și să gândeau să nu mi se întâmple și mie la fel."

„Regula în închisoare era că de la ora 5 dimineața și până la ora 10 seara, când să dădea stingerea, nu aveam ce căuta în pat. Nu ne puteam culca. De multe ori era greu de rezistat atâtea ore. Însă dacă te videa că te-ai culcat intra și te pedepsea. Îți dădeau trei zile de izolare, fără mâncare, fără nimic. Te băga la "neagra". Noi așa îi spuneam. Era o celulă de pedeapsă din partea de penitenciar unde erau bărbații. Ei abia așteptau să ne prindă, că tăta zâua erau cu ochii pă vizetă. Iar vizeta era în așa fel făcută că dacă priveau te vedeau în orice colț al celulei. Dacă li să părea că ești în pat sau că îi ceva în neregulă, imediat intrau în celulă. Era o gardiancă tare a dracului. Deschidea vizeta numa' ca o semilună, ca să nu ne dăm seama când ne privește. [...]În penitenciarul bărbațior "neagra" era la etajul doi. Era o celulă mică, cam de doi pă doi. Abia încăpea patu'. Înăuntru nu era nimic în afară de o tinetă, înt-un colț. Tinetă era pentru necesități, da' era bună că mă mai puteam așeza și pă ea. Oboseam să stau tăt în picioare și nu aveam pe ce să stau pă altceva."

„Patu' îl băgau în celulă seara, iar dimineața îl scoteau. Era un pat din fier, cu niște benzi mai late, dar fără saltea, fără perină, fără nimica. Aveam o pătură cu care mă acopream și în rest stăteam așa pă patu' ăla din fier. Îmi era și frig pentru că celula nu avea nici calorifer. La "neagra" lumina ardea în permanentă, că pă întuneric nu te-ar fi putut vedea. Pă secția unde era celula asta era un singur gardian. Nu puteai ști niciodată când venea să se uite pe vizetă, să te urmărească, să vadă ce faci. Nici nu-i puteam auzi când veneau, că erau încălțați cu cizme speciale de pâslă, ca să nu facă zgomot. De mâncare ce să zic... O fost trei zile de înfometare. În prima zi nu mi-o dat nimic, în a doua zi mi-o dat apă caldă, iar în a treia iarăși n-am primit nimic. Abia în a cea de-a patra zi am primit mâncare, că m-o dus înapoi în celulă."

„După ce am terminat cu greva foamei, când m-o adus în celulă m-am apucat de mâncat. Da' ce să vă spun, mâncarea era foarte proastă. Pă zi primeam 250 de grame de pâine. Asta era când ne dădeau pâine. Când nu, ne dădeau mămăligă, un pătrat de mămăligă. Iarna tăta soba era lipită cu mămăligă. Era rea mămăliga și ca să o putem mânca trebuia să o coacem. O lipeam pă sobă și așa coaptă avea un gust mai bun. La micul dejun obișnuiau să ne dădea terci. N-am scăpat de el până m-am eliberat. Era un fel de mămăligă, da' o făceau așa de subțire că o luau cu polonicu'. Era mai rău ca la pui, că lor te înduri să le dai mai multă făină. Noi, să vede, eram mai puțin importanți ca păsările de curte. Și ne punea câte un polonic în gamelă. Aveam fiecare gamelă. Cu toate astea, terciu' era cea mai bună mâncare pă care ne-o dădeau în închisoare. La amiază ne dădeau ciorbă de fasole sau de varză cu copite de vită, cu păr cu tăt. Așa o fost, în loc

de carne ne dădea copite. Trebuia să iei păru' de pă ele și apoi să mănânci. Nu aveam ce face. Dacă era carne, dădeam pielea și păru la o parte, și măncam. Mai băgau câteodată carne congelată, da' așa era de roșie... Nu știu ce carne era... Apoi primeam ciorbă de cartofi. Ei le spuneau cartofi deshidratați, nu cred că ați văzut vreodată așa ceva. Erau negri de tot. Ne mai dădeau și ciorbă de arpacaș. Uneori era tare gros și eram obligate să-l spălăm că nu-l puteam mânca așa era de bălos și de scârbos. Atunci îl spălăm și puneam, dacă aveam, câte un pic de zahăr sau marmeladă. Dacă nu îți îndurai foamea. Unele nu mâncau deloc, lăsau neatinsă mâncarea."

5. ONACA CORNEL: condamnat la 15 de ani muncă silnică pentru „uneltire”. A fost deținut la Oradea începând cu 20.01.1954 (conform fișei matricole penale). Fragmentele de mai jos, cu referire la Penitenciarul Oradea, fac parte din lucrarea de memorialistică a lui Cornel Onaca, *Martori și martiri din temnițele comuniste (ed. a II-a)*, Editura Primus, Oradea, 2014 și interviul realizat de către experți IICCMER în data de 26.02.2014.

„Așa urmărit de imaginea descrisă mai sus, am pășit prin curtea închisorii, îndreptându-mă spre locul unde aveam să-mi petrec cea mai sordidă formă de existență posibilă. E greu de imaginat prin ce urma să trec.... Celularul de la Oradea a fost tipul de construcție perfectă pentru distrugerea sănătății și minții oamenilor, contribuind în chip desăvârșit la pierderea speranței. De o parte și de alta a coridoarelor lungi betonate, erau dispuse celulele reci, cu pereți groși de aproape un metru și pavate cu beton, cu ferestre mici zăbrelete, iar mai târziu acoperite cu jaluzele fixe, montate în sens invers celor normale, pentru a nu da posibilitatea privirii afară; înăuntru aerul era irespirabil. Nu exista nicio sursă de încălzire, nu erau sobe de fier sau teracotă și cred că nu existau nici coșuri pentru fum. Temperatura din celule era mult sub zero grade în timpul iernii, frig pe care l-am suportat în două ierni, iar vara la 35-40 de grade, fără oxigen, eram obligați să stăm culcați pe cimentul gol pentru a găsi cât de cât o sursă de... răcoare. Celulele erau prevăzute cu câte două paturi metalice fiecare suprapuse, câte două persoane în fiecare pat, deci în total opt oameni în loc de doi”.

„Zilnic, apoi mai rar, eram scoși la plimbare prin curtea închisorii, fiecare celulă separat, plimbare durând 10 - 15 minute. Săptămânal eram duși la baie, într-o altă clădire, la subsolul căreia erau amenajate câteva dușuri. Ieșirea la plimbare și la baie se

facea în pas alergător, fugind pe celularul lung al pavilionului, coborând apoi treptele de la etaj la parter până la locul stabilit. Mulți dintre noi, în special cei bătrâni și bolnavi, slăbiți și istoviți, se prăvăleau în goana forțată, căzând unul peste altul, fiind apoi pedepsiți cu suspendarea plimbării ori a băii, după caz.”

Episod relatat de de George Sarry lui Cornel Onaca

„Timpul trecea anevoios, iar frigul îl simțeam și îl înduram tot mai greu, zi de zi percepeam cât eram de slab, iar unii dintre noi nu mai puteau sta pe picioare. Toată ziua eram făcut covrig, în pat, suportând cu mare dificultate regimul de exterminare ce ni se aplica cu râvnă. Îmi treceau prin cap tot felul de idei morbide, chiar și faptul de a-mi pune capăt zilelor. Luând o sârmă de la scheletul patului, de sub saltea, i-am făcut un nod larg, la un capăt, în așa fel încât să se poată strânge în jurul gâtului. Dispozitivul terminat l-am agățat de zăbrelele montate la fereastră, trăgând dedesubt tineta pe care urma să mă urc până la o înălțime oarecare. Cu un ciob de sticlă în mână, m-am urcat pe tinetă, tăindu-mi un vas sangvin de la mâna stângă. Sângele a început să țâșnească, împrôșcând peretele, moment în care mi-am pus lațul în jurul gâtului, împingând tineta cu piciorul. Înainte de a-mi duce la îndeplinire acel gând, am zgâriat pe peretele celulei, cu un vârf de cui, următoarea inscripție: NEMAIPUTÂND ÎNDURA REGIMUL DE EXTERMINARE (FRIG ȘI FOAME)!

Interviu Cornel ONACA

„Despre Tilici? Ca toți șefii de penitenciare, un călău, ce poți spui?! În primul rând te înfometa. Am stat două ierni la Oradea, n-a fost o sursă de încălzire! Pereții erau înghețați, geamurile înghețate... placa de... că nu era decât una singură, nu erau două, nu vă faceți cumva impresia că era geam dublu. Era un frig infernal. Nu puteai să rezisti. Mi-aduc aminte de George Valentin Sarry, ca corespundez cu el în fiecare săptămână din Canada, care era în lotul lui Ioanid și Ungureanu Horia, care o intrat în saltea de paie, că n-aveam... aveam o pătură cât o frunză să ne acoperim. Nu mai spun de alimentație. A fost foarte greu în penitenciarul din Oradea...”

„În fiecare dimineață se aducea nelipsitul terci: o făină de mălai încălzită într-o apă; nu fiartă sau ceva, încălzită acolo, cu ceva. Îți dădea de un deget sau de două degete. O bucățică de marmeladă sau cu o cafea d-asta... cafea, o spălătură d-asta, de

cafea, neagră. Alternativ. Fără gust, fără miros, fără nimic. La prânz era nelipsitul arpacăș, nedecorticat, în cantități insuficiente. Nici nu pot să apreciez dacă aveau ceva calorii, atât era de slabă mâncarea. Eu nu am fost niciodată solid, dar cred că n-aveam mai mult de 40 de kilograme. Eram ca un țâr. Sufeream de foame, de frig... Oradea nu a avut încălzire. Nici coșuri n-a avut. Eu pe urmă, că am avut multe afaceri în calitate de expert contabil cu tribunalele, când ajungeam la tribunal, aici, întotdeauna primul lucru mă uitam la penitenciar. Din libertate fiind acum. Greu de reproduș... Deci noi muream de frig și de foame! Am fost cu bătrâni care nu se puteau ridica. Nu exagerez, oameni în vârstă, de 50-60 de ani; nu se puteau ridica... Încercam să-i ducem cumva... La Oradea ne-o scos câte 10 minute la plimbare, 5 minute maximum, dar nu puteau... Ne forțau, aceștia cădeau pe scări dacă erau la etaj, că am fost și la etaj. Se prăvăleau la baie... Ne scotea la plimbare în cerc, așa, câte unul și se prăbușeau din cauza neputinței. Erau loviți și bătuti și era interzis pe urmă... Să meargă la plimbare și la baie, asta era un chin!”

Gardienii:

„Ooo! În afară de «banditul» și de cele mai înjositoare insulte și înjurături, nu ne scoteau. Înjurături, țipete, urlete, dar excela „mă, banditul”. Lovituri erau când veneau la... perchezițiile au fost inumane! Acestea erau destul de dese și se mergea până acolo, încât îți desfăcea salteaua cu paie și ți-o răvășea peste tine și se urcau cu picioarele peste noi. Ni se aruncau paiele... Ce să găsească? Un vârf de creion sau ceva? Că n-aveai hârtie, n-aveai nimic. Un cui... Eu am făcut un crucifix pe perete în care am scris sus inițialele INRI și pentru asta m-au ținut două-trei zile la «neagra», o celulă cu apă pe jos. Desculț și dezbrăcat. Și-ți aducea o cană de apă caldă la 24 de ore. Fără mâncare! În toate locurile exista «neagra».”

„Pereții ăia de 1 metru... N-aveai aer, căldură, lumină... Nimic! Să nu vă închipuiți că în celulă exista vreo sursă de iluminare! Și am stat în întuneric doi ani de zile, la Oradea. Condițiile au fost... mi-e greu să vă spun...”

6. PANTAZI ION: condamnat la 5 de ani închisoare corecțională pentru „trecerea frauduloasă a frontierei”. A fost deținut la Oradea începând cu 6.12.1954 (conform fișei matricole penale). Fragmentele de mai jos, cu referire la Penitenciarul

Oradea, fac parte din lucrarea de memorialistică a lui Ion Pantazi, *Am trecut prin iad*, Munchen, Editura Stindardul românilor, 1987, pp. 372-382.

„În poarta închisorii suntem opriți și un căpitan înfipt și arogant ne ține un mic discurs: „Aici nu vă merge bandiților, aici sunteți la Oradea!”. Fiecare „comandant” este mândru de „unitatea sa”, fiecare își închipuie că el este „alfa și omega”, este despotul care nu dă socoteală nimănui, împuternicit cu depline puteri asupra „sclavilor”, de a căror viață dispune după propria voie. Suntem obișnuiți cu aceste urări de „bun sosit”!

„Operațiunea încarcerării s-a terminat. Cât timp vom sta aici? Este întradevăr cea mai proastă închisoare pe care am cunoscut-o, și nu este puțin spus, ținând seama că, cu excepția Moldovei, „Partidul și Guvernul” au avut larghețea de a-mi oferi ospitalitate peste tot! „Restaurantul pensiunii” ne oferă zilnic cea mai clară apă chioară ce mi-a fost dat să văd până acum pe unde am trecut. Vizită medicală nu există. Se face baie în fiecare Duminică, dar absolut numai cu numele! Apa este fiartă, imposibil să te apropii de ea. Baia constituie un calvar în plus căci fără a te spăla, trebuie să te dezbraci și să te îmbraci în mare viteză, să ți se taie lanțurile... să ți se bată lanțurile!”

„La numărul de dimineață asistă întotdeauna comandantul închisorii, căpitanul Tilici. Suntem îmbrăcați cu salopetele cu care am evadat, puse pe pielea goală. Frigul este cumplit. În trei luni situația devine disperată. Iarna vine cu mult mai repede... iarna lui 53-54! Unii dintre noi desfac saltelele și se bagă înăuntru, dar soluția nu se dovedește bună, deoarece, din cauza frigului și a nervozității, la maximum 15 minute trebuiește să ne facem necesitățile. Celula se umple de pleavă, care trebuie curățată. Inovația cu intrarea în saltele cade, fiind înlocuită cu plimbarea. Dar cum? Cu lanțuri? Este imposibil și acest lucru. Noaptea devin un calvar. Pe geamurile sparte, zăpada viscolită intră în celulă și pe cimentul de pe jos se depune un strat de gheață. Stratul se îngroașă... ghetele sunt rupte... calc cu piciorul gol direct pe gheață. Majoritatea dintre noi fac dezinterie. Doctorul Make Dumitrescu se ceartă în fiecare zi cu căpitanul Tilici, cerând: vizită medicală, îmbrăcăminte, geamuri la ferestre și mâncare mai acceptabilă. Totul este inutil... Tilici zâmbește batjocoritor! Din cauza dezinteriei, refuz mâncarea. După două zile, Tilici mă întreabă ironic: — Ei, cum e, domnule Căpitan? — Foarte bine! Tilici a plecat nemulțumit că nu m-am plâns de nimic. Nu avea nici un rost, Make o făcea zilnic în numele tuturor.”

„În sfârșit, prima vizită medicală! Am intrat în cabinetul medical împreună cu doctorii Make Dumitrescu și Paul Iordănescu. Într-un colț al cabinetului am observat un cântar. Am 44 de kilograme! Paul are 46, dar el are 1,86 înălțime! Doctorul, un evreu bătrân, pare a fi timorat, nu ne examinează pe nici unul, nu vrea să stea de vorbă cu noi. Make este revoltat la culme, el vorbește în numele tuturor și în calitatea lui de medic, arătându-i că majoritatea suntem bolnavi de dezinterie, că nu ni se dau medicamente, că nu avem îmbrăcăminte, că nu sunt geamuri la ferestre, că în loc de saltele și păături ni se pun lanțuri la picioare, și îl invită să controleze mâncarea, care este mai proastă decât lăturile porcilor! Doctorul evreu răspunde că nu are medicamente și că celelalte neajunsuri nu intră în atribuțiile sale! Make devine furios și-i reamintește responsabilitățile doctorilor după procesele de la Auschwitz, Buchenwald și Dachau, precum și pedepsele grele la care au fost condamnați. Evreul pare zguduit, se repede la dulapul de medicamente și ne dă câte două aspirine fiecăruia, spunându-i lui Make că este tot ce poate face acum pentru noi, dar că va raporta mai departe situația. Singura măsură ce a fost luată a fost aceea de a ni se da bocanci la cei care îi aveam rupți. Mie mi s-a dat un bocanc numărul 40, numărul meu, celălalt numărul 46, deoarece nu aveau alții! După o săptămână în care nu am mâncat absolut nimic, m-am vindecat în mod miraculos de dezinterie! Nu mai știu la ce greutate am reușit să ajung, deoarece nu am mai fost niciodată la vizita medicală. Am convingerea că totul s-a terminat, exterminarea noastră a fost hotărâtă de către Securitate. Metodele s-au schimbat... nu mai ești împușcat fără judecată și aruncat în curtea coloniei, nu mai ești torturat la Securitate... nici măcar înjurat, dar finalul este același... moartea, moartea prin chinuri îngrozitoare, moartea prin frig și foame, moartea prin totala deteriorare fizică.”

„Soarta noastră însă nu se schimbă cu nimic, iar iarna lui 53 pe 54 își arata colții din ce în ce mai mult. Cu ajutorul iernii și a lui Tilici, Vuelniciuc (Locotenent Securitatea Baia Mare) își ține cuvântul: „Am să vă distrug!”. Nu mâncăm, nu dormim din cauza frigului, ne sfârșim de la o zi la alta. De unde mai avem rezistență, numai Dumnezeu știe, căci probabil El ne-o dă”.

„Astăzi, când sunt în pragul „eliberării” și, cu excepția Moldovei, a stufului și a Canalului, pot afirma că am cunoscut bine toate penitenciarele din țară, am certitudinea că Oradea este cel mai îngrozitor penitenciar.”

7. **POP-SĂILEANU ARISTINA:** condamnată la 20 de ani muncă silnică pentru „uneltire”. A fost deținută la Oradea între 8.05.1953 și 20.11.1953 (conform fișei matricole penale). Fragmentul de mai jos, cu referire la Penitenciarul Oradea, face parte din cartea-interviu Aristina Pop Săileanu, "Să trăiască partizanii până vin americanii!" *Povestiri din munți, din închisoare și din libertate. Interviu de Liana Petrescu*, Editor Romulus Rusan, Fundația Academia Civică, 2008.

„Ne dădeau o mâncare infectă: dimineța, o cafea neagră, mai exact o apă neagră. Nu știu ce puneau în ea, dar nu avea zahăr și nici vreun gust. La prânz, ne dădeau arpacaș, dar trebuia să te uiți cu lupa ca să-l vezi în zeama aceea gri. Zăreai doar câte o boabă ici-colo. Da. Nu aveai cum să trăiești cu asta. M-am și îmbolnăvit de tuberculoză. Am făcut TBC pulmonar. Ani de zile am rămas bolnavă... Am stat la penitenciarul din Oradea până în noiembrie...”

„Când ați făcut acel TBC, ați solicitat asistență medicală?

Da, a fost un medic ungar, un om în vârstă. Nu știu cum îl chema, dar a făcut tot ce se putea. A făcut intervenții la director, ca să mă trimită la spital, pentru că îmi dădea seama cât de bolnavă eram. A venit un medic militar, pentru că nu l-au crezut, și m-au dus să-mi facă radiografii. Au văzut ce am și am fost pusă pe listă să mă ducă la Spitalul Văcărești, dar m-au tot amânat... Spuneau că nu au dube, pentru că acestea erau tot timpul ocupate să ducă deținuți în toate colțurile țării. Pretindeau că trebuie să se strângă mai mulți deținuți bolnavi ca să-i ducă la spital. Pentru mine, în mod special, nu puteau să pună la dispoziție o dubă. Da, și acest doctor s-a enervat așa de tare încât a intrat odată în celulă și i-a spus ofițerului politic: «Mâncare nu mă lăsați să-i dau - pentru că a vrut să mă treacă la un regim TBC -, la spital nu mă lăsați s-o duc, dați-mi un revolver s-o împușc.» [...] Mi-am dat seama că a realizat cât eram de bolnavă și în ce mizerie stăteam. Mai exista apoi pericolul de a transmite boala fetelor cu care stăteam. În sfârșit, cu chiu cu vai, m-au dus la Văcărești, în luna noiembrie.”

8. **TIVADAR VASILE:** condamnat la 20 de ani muncă silnică pentru „uneltire”. A fost deținut la Oradea între 8.05.1953 și 6.01.1955 (conform fișei matricole penale). Fragmentul de mai jos, cu referire la Penitenciarul Oradea, face parte din interviul realizat cu Vasile Tivadar și publicat în Cosmin Budenacă (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă. Volumul I*, Iași, Editura Polirom, 2007, pp. 179-188.

„Cei mai în vârstă când ieșeau la aer, la plimbare cădeau... de trebuia să-i ducem noi... Acolo l-am fi mâncat și pe dracu', dacă l-am fi prins... Dacă am ajuns să mâncăm o sfeclă pentru porci și aia înghețată... că or reușit unii să pună mâna pe ea... Și toată camera am primit diaree... Mai rău ne-a făcut c-am mâncat-o. Sau mâncam câte-un cartof crud când găseam pă undeva...”

„Orice închisoare e grea, depinde de regimul aplicat... Eu propriu-zis bătaie n-am luat, în afară de Securitate... Dar mâncarea era o problemă... Cum era și la Oradea... de foame nu știai ce să faci. Foamea... tot timpul era.”

9. TONEA IOAN: condamnat la 7 de ani închisoare corecțională pentru „uneltire”. A fost deținut la Oradea între (conform interviului). Fragmentul de mai jos, cu referire la Penitenciarul Oradea, face parte din interviul realizat cu Ion Tonea și publicat în Cosmin Budenacă (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă. Volumul III, Iași, Editura Polirom, 2009.*

„Regimu' a fost, aș zice eu, cel mai dur din toate închisorile. O singură dată pe zi mâncare, o ciorbă chioară, fără pâine, fără nimic. Eu zic că merită să fie reținută asta: ciorba aia era servită în gamele din ăstea militare, metalice, care era' puse una-ntr-alta la locul unde stătea milițianu', și el punea mâncarea în câte-o gamelă, o punea jos la ușă, și când termina cele zece gamele sau câte avea, deschidea prima ușă și băga gamela, apoi la a doua, apoi la a treia, și când ajungea la ultimul', venea să strângă și tu trebuia să fi terminat. Și era fierbinte... Și încă un amănunt: trebuia s-o mănânci fără lingură. Da' foamea era așa de mare, că, aș zice eu, nici nu te frigeai. Și țin minte că după câteva zile fiecare gamelă avea rămășițe de mâncare uscată, cum rămânea acolo, că nu le spăla nimeni. Le-aduna, le puneu una-ntr-alta, și a doua zi ne da din nou mâncare în ele... Adică era mai rău ca la porci, fără absolut nicio grijă, o desconsiderare totală.”